

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE**

Katedra slovenských dejín

II – 2011 – 1

Štúdie k jubileu Pavla Jozefa Šafárika

Editor
Peter Podolan

Bratislava 2011

HISTORIA NOVA

II – 2011 – 1

recenzenti

doc. Vincent Múcska, PhD.
prof. PhDr. Peter Kónya, PhD.

zodpovedný redaktor

Mgr. Peter Podolan, PhD.

redakčná rada

prof. PhDr. Jozef Baďurík, CSc.

Mgr. Milota Floreková, PhD.

prof. PhDr. Roman Holec, CSc.

PhDr. Ľubomír Gašpierik, CSc.

prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc.

Mgr. Peter Podolan, PhD.

doc. Dr. Martin Homza

Mgr. Martin Vašš, PhD.

PhDr. Peter Zelenák, CSc.

© *autori* – Juraj Bako, Eva Benková, Miloš Horváth, Helena Markusková,
Ľudmila Maslíková, Andrea Námerová, Peter Podolan, Martin Vašš, Nora Verešová

© Katedra slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského

© STIMUL – Poradenské a vydavateľské centrum Filozofickej fakulty UK

adresa redakcie

Univerzita Komenského v Bratislave

Filozofická fakulta

Katedra slovenských dejín

podolan@fphil.uniba.sk

Gondova ul. 2

P. O. Box 32

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

814 99 Bratislava

ISBN 978-80-8127-025-3

Pavol Jozef Šafárik

1795 – 1861

obsah

---

editoriál (Peter PODOLAN)	6
Peter PODOLAN <i>Odkaz Pavla Jozefa Šafárika</i>	8
štúdie	
Nora VEREŠOVÁ <i>Povesť vremennych let a jej koncepcia Slovienskej zeme</i>	12
Helena MARKUSKOVÁ <i>Charakter osmanskej moci v Gemerskej stolici v 17. storočí</i>	21
Peter PODOLAN <i>Krátičká známost národu Slowanského Jána Kollára</i>	39
Martin VAŠŠ <i>Vývoj Tisovej percepcie slovenskej otázky v rokoch 1920 – 1938</i>	59
eseje	
Miloš HORVÁTH <i>Spory o esej a jej miesto v slovenskej kultúre a kultúrnej histórii</i>	74
dokumenty	
Peter PODOLAN (ed.) <i>Dve verzie Krátičkej známosti národu Slowanského Jána Kollára</i>	84
jubileá	
Peter PODOLAN <i>Životopisný náčrt k 150. výročiu úmrtia Pavla Jozefa Šafárika (1795 – 1861)</i>	96
Martin VAŠŠ <i>85. výročie premiéry prvej slovenskej opery Jána Levoslava Bellu Kováč Wieland</i>	101
podujatia & správy	
Juraj BAKO <i>Výstava Amedeo Modigliani: Idea vs. Realita, Obecní dům, Praha, 9.12.2010 – 28.2.2011</i>	103
Eva BENKOVÁ – Ludmila MASLÍKOVÁ <i>Medzinárodná konferencia Slovensko a Chorvátsko: Historické paralely a vzťahy (do roku 1780), Bratislava – Levoča 20. – 24. júna 2011</i>	104

anotácie**Eva BENKOVÁ (anot.)**

SKALSKÁ, Monika. Jelšava a Jelšavské panstvo v stredoveku. K osídleniu severného Gemera. Martin : Matica slovenská, 2009, 331 s. 108

Helena MARKUSKOVÁ (anot.)

KREISER, Klaus – NEUMANN, K. Christoph. Dějiny Turecka. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 330 s. 109

Eudmila MASLÍKOVÁ (anot.)

MAREK, Miloš (ed.) Monumenta Vaticana Slovaciae. Tomus III. Registra Vaticana ex actis Clementis papae VI. res gestas Slovacas illustrantia. Volumen 2 (1342 - 1352). Trnava : Slovenský historický ústav v Ríme, Trnavská univerzita v Trnave, 2010, 368 s. 110

Eudmila MASLÍKOVÁ (anot.)

RÁBIK, Vladimír a kol. Vývoj cirkevnej správy na Slovensku. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku – Filozofická fakulta TU, 2010, 476 s. 111

Eudmila MASLÍKOVÁ (anot.)

ŽUDEL, Juraj. Osídlenie Slovenska v neskorom stredoveku. Bratislava : Veda, 2010, 320 s. 113

Andrea NÁMEROVÁ (anot.)

OLEXÁK, Peter. Neskorá antika a rané kresťanstvo. Ružomberok : Verbum – Vydavateľstvo KU, 2010, 1. vyd., 241 s. 114

Peter PODOLAN (anot.)

ČERMÁK, Josef – ČERMÁKOVÁ, Kristina. Slovník latinských citátů. Praha : Euromedia Group, k.s. – Knižný klub, 2010, 543 s. 115

Peter PODOLAN (anot.)

MRVA, Marián. Žilina a Alexander Lombardini. Žilina : Artis Omnis, 2009, 137 s. 116

recenzie**Martin VAŠŠ (rec.)**

BYSTRICKÝ, Valerián – MICHELA, Miroslav – SCHVARC, Peter a kol. Rozbitie alebo rozpad? Historické reflexie zániku Česko-Slovenska. Bratislava : VEDA, 2010, 575 s. 119

miscellanea**Nora VEREŠOVÁ**

Návrat k tézam O. N. Trubačeva o autochtonite Slovanov 128

o autoroch

132

editoriál

Okolo nás sa neustále mihajú výročia, pohyblivé série čísel odpočítavajúcich sa k istým medzníkom. Niektoré z nich sú známe a dobre sledované, iné skôr súkromné a na ďalšie sa vlastne už zabudlo. Okrúhle výročie úmrtia Pavla Jozefa Šafárika určite nepatrí k tým veselým, ale znovu dokladuje fakt, že človek ako biologická bytosť nežije večne. To dokážu iba myšlienky.

Pavol Jozef Šafárik sa vo všetkých rovinách svojej činnosti zapísal šarlátovým písmom aj do veľkej knihy historiografie. Vlastne to bol on, komu vďačíme za dnešné uchopenie národných dejín a tiež tézu, že o svojom národe môže „správne“ písať iba jeho príslušník. Ale napokon národné dejiny neboli jeho vynálezom, v skutočnosti iba reagoval na módnú vlnu, ktorá sa vznášala v celej Európe. Práve Šafárik z defenzívnej pozície prekliesnil cestu k pozitívnemu sebedovomému objektivismu historiografie, hoci samozrejme v rámci dobových nuáns romantizmu. Už vtedy sa súčasne postavil slepému nacionalizmu v dejinách, ktorý historickej vede iba škodí. Toto všetko dokázal jeden človek, v jednom živote a práve k jeho odkazu sa právom hlási aj moderná slovenská historiografia (a z rozporuplnosti prístupu aj čo-to podedila).

Dnes, pri relativizme našich dní (či vyprázdnení ich hodnôt) sa často diskutuje aj o náplni dejín ako takých. Jednou z tém je aj (ne)opodstatnenosť práve národného poňatia dejín. Diskutuje sa veľa a plodne, hoci mnohé z týchto plodov sú jalové. Využívajú sa argumenty veľkých osobností, poučky a tézy historických, sociologických či psychologických škôl, načiera sa až na dno empirických zásob, všetko sa krúti, vytrháva z kontextu a doladuje podľa potreby – nakoniec tak je to pre ľudské uvažovanie prirodzené. Vanitas vanitatum.

Treba si uvedomiť, že akékoľvek delenie dejín je iba akousi barličkou, umelým útvarom, a ako všetko vytvorené za nejakým účelom, prestáva vyhovovať pre účely iné. Do niektorých škatúl sa zmestí takmer všetko, iné škatuľky nepojmú takmer nič. Zostáva sa teda pripojiť k imperatívnu krédu nebohého Vladimíra Macuru: „Neškatuľkovať!“ Týka sa to tak chronologických medzníkov, ako aj ohraničenia problematik. Je zrejmé, že v danom okamihu je pomocné rozdelenie problematiky kvôli rozsahu či určitosti štúdie či vystúpenia dokonca nutné. Nikdy ale nemožno deliť prirodzené celky a nevnímať pri tom komplexnosť vzťahov ich súčastí.

Hoci máme všeobecné dejiny, vnímaniu svetových dejín v globále či akosi voltairovskom univerzálnom poňatí sa venuje málokto. Pestujú sa vlastne národné či regionálne dejiny zahraničia. Regionálne dejiny pri svojom ohraničení hrozia priam pretnutím logických väzieb – aj keď ide v skutočnosti a pri správnom poňatí o príslovečný kúsok torty, neraz sa stretávame skôr s konštruovaním akéhosi samostatného koláča, hoci nemožno podceňovať aj špecifiká regiónu. Ohraničiť môžeme územie, horšie je to už s vplyvmi ideí, taktiež nie každý sa správal ako Immanuel Kant, čo sa geografického obzoru týka.

Skutočne národné dejiny predstavujú problém. Odhliadnuc od problematických definícií národa, ktorých suma sa už síce skoro nemení, ale v jej rámci sa zdôrazňujú tie či oné prvky, podľa potreby. Zásadným je vôbec prepojenie etnicity s konceptom národa a dejinami.

Problematickým sa zdá už stopovanie počiatkov historických etníc. Archeológovia poučení kauzou Gustáva Kossinu nateraz (trochu pokrytecky) otázku spojení archeologických kultúr

s etnikami (či skôr národmi) obchádzajú. Genetické analýzy však niektoré z tradičných téz nahlodali. Otázka má tak odborný, empirický aj praktický rozmer.

V historiografii, nespochybňujúc odbornosť, sa v tejto problematike presadzujú osobné názory a spor sa od faktografie presúva skôr k akémusi úniku v podobe terminologickej kabaly a definícií definícií. (Opäť tá prázdnota...!) Bojíme sa doby, keď nebudeme môcť doložiť, že náš starý otec bol naším starým otcom (volal sa inak!), trasieme sa pri otázke, či sa cítil byť naším starým otcom alebo vôbec príbuzným (v jeho „nočníkovom“ období). Ale žarty stranou – otázka identity je v tomto spore skutočne kľúčovou. Jej uchopenie je čisto hypotetické, relativizácia je dvojsečnou zbraňou. Identita obyčajne nie je samojediná, ale ide skôr o súbor, meniaci sa tak od osoby k osobe, podľa regiónu či obdobia. Bezpochyby je možné relativizovať príslušnosť k akémukoľvek národnému spoločenstvu, a to aj v prípade, že je vybraný jedinec „hrdým“ príslušníkom svojho národa a to dokonca aj v súčasnosti.

Takisto hrozí tzv. Dobrovského efekt – v prípade českých rukopisných pamiatok preukázal silnú snahu o objektivitu a niektoré z nich označil priamo za falzá. Iste za tým môžeme hľadať aj konflikt ideológie osvietenstva a romantizmu či generačný spor, ale kvôli skutočnosti, že ho výroky stavali na opačnú stranu barikády, de facto pomáhal konštruovať výpady nepriateľskej nacionálnej propagandy (títo autori s objektivitou vonkoncom nepočítali). Výsledok? Dobrovský zostal v svojom boji sám a hrdinsky vzdoroval až do smrti. Je zrejme, že stále spory jeho zdravotnému i mentálnemu stavu príliš nepomohli. Hoci dnes ako múdri generáli po boji dokážeme oceniť jeho úsilie i pevné postoje, je to vlastne zbytočné, pretože chlieb sa lámal v inom čase.

Vrátiť sa musíme k téze, že o národe môže písať objektívne iba jeho príslušník. Nuž vskutku domorodci obyčajne lepšie poznajú svoj terén, ale dejinná sféra všetko mení. Záruka pôvodu nezaručuje nič a to ani v prípade vlastného prežitku danej udalosti. Zaiste sa i historik stáva zajatcom prostredia a domácej historiografickej tradície. Naopak, exotické práce zo zahraničia majú prizmu údajnej objektivitu a nových nečakaných uhlov pohľadu. Niekedy skutočne neočakávaných. Čo je menšie zlo – tendencie k nasledovaniu tradičných koridorov alebo prezentovanie slabej znalosti miestnych reálií a tvorba fantasmagórií?

Čo teda s národnými dejinami? Ak tradičné rámce zlyhávajú, akým spôsobom ohraničiť dejinnú sféru? Aj v dejinách platí, že všetkého veľa škodí. Hoci bojujeme za čo najväčšiu objektivitu v prístupe, nie je možné sa celkom zbaviť svojho pôvodu, tradícií, ideí a prístupu svojej doby. Pretože, ak sa môžu líšiť a líšia sa názory jednotlivcov, tak sa môžu líšiť aj jednotlivé národné pohľady. Je to prirodzené. Národné dejiny by mali byť budované iba na základe tohto konceptu. Deklarovať objektivitu a priznať svoj nacionálny prístup.

Aký je záver tejto úvahy? Nuž, je zrejme že, slovenská historiografia snahou o zdravú sebakritiku a objektivitu postupuje pozitívnym smerom. Je to zvlášť cenné pri porovnaní s niektorými bezpochyby nekritickými národnými historiografiami. Bolo by však vhodné, aby sa niektorí bádatelia vzdali sebeckého prístupu, ktorý diskredituje iné názory. O problémoch treba diskutovať a nie sa zakopávať v pozíciách. Málokterá z problematík ponúka iba čierne či biele riešenie. Je tomu tak iba pri čiernobielym videní. Rovnako je treba trpezlivo vysvetľovať svoje postoje, tak aby ich často nedôverčivé okolité národné historiografie pochopili. Osobitnú stránku tvorí informovanie laickej verejnosti a snaha vykoreniť extrémne a často nesprávne tézy. Kade ďalej je zrejme – hor sa do práce.

Peter Podolan

HISTORIA NOVA

II – 2011 – 1

Štúdie k jubileu Pavla Jozefa Šafárika

Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra slovenských dejín
Gondova ul. 2
P.O. Box 32
814 99 Bratislava

Editor: Peter Podolan

Redakčná úprava: Peter Podolan

Redakčná a jazyková úprava anglických textov: Zuzana Hajachová, Zuzana Orságová

Vydanie prvé; 2011

Pre **Katedru slovenských dejín Filozofickej fakulty UK**

vydal

STIMUL – Poradenské a vydavateľské centrum Filozofickej fakulty UK

Bratislava 2011

ISBN 978-80-8127-025-3

EAN 9788081270253